

Науковий керівник – Матієнко-Зубенко І. І.,
кандидат економічних наук, доцент кафедри аудиту Київського
національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

REFERENCES

Kuter, M. I. *Teoriia bukhgalterskogo ucheta* [Accounting Theory]. Moscow: Finansy i statistika, 2002.
Kulyk, V. A. *Oblikova polityka pidpryemstva: nabutyi dosvid ta perspektyvy rozvytku* [The accounting policies of the enterprise: lessons learned and perspectives]. Poltava: RVV PUET, 2014.
[Legal Act of Ukraine] (1993). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/250-93-%D0%BF>
[Legal Act of Ukraine] (1999). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

[Legal Act of Ukraine] (2005). http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58984&cat_id=34931
Pushkar, M. S. *Oblikova polityka i zvitnist* [The accounting policies and reporting]. Ternopil: Kart-blansh, 2003.
Petruk, O. M., and Baranovska, T. V. "Oblikova polityka pidpryemstva v systemi rehuliuвання bukhgalterskoho obliku" [The accounting policy of the company for regulatory accounting]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhgalterskoho obliku, kontroliu i analizu. Seriya "Bukhhalterskyi oblik, kontrol i analiz"*, no. 3 (2005): 133-153.
Veryha, Yu. A., Khomenko, N. V., and Karpenko, O. V. *Tovarni zapasy : problemy obliku, kontroliu ta zvitnosti* [Commodity stocks: problems of accounting, control and reporting]. Poltava: RVV PUSKU, 2008.

УДК 338.24

ВПЛИВ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

© 2014 **ТИМОШЕНКО О. В.**

УДК 338.24

Тимошенко О. В. Вплив системи оподаткування підприємства на економічну безпеку держави

У статті проаналізовано погляди вчених-економістів щодо визначення поняття «податкова безпека» та категорії «система оподаткування», а саме: виділено загальні та оцінні індикатори податкової безпеки. Розкрито роль і значущість податків як важливої фінансової категорії та невід'ємного атрибуту економічної системи держави. Розглянуто фіскальну, регулюючу та стимулюючу функції податків у діяльності суб'єктів господарювання. Автором узагальнено існуючі методики щодо оцінки ефективності впливу системи оподаткування на забезпечення економічної безпеки держави, зокрема на структуру галузей економіки, і досліджено, як саме податки впливають на окремі складові економічної безпеки. Проведено комплексний аналіз податкових надходжень до Зведеного бюджету України та розрахунок рівня податкового коефіцієнта та його динаміки в Україні в цілому, на основі чого виконано аналіз структури податкової системи України в розрізі окремих податків за обсягом надходжень до бюджету країни. Здійснено порівняльний аналіз рівня податкової безпеки в Україні з аналогічними показниками країн – членів Європейського Союзу, сформульовано загальні тенденції оподаткування у країнах ЄС. Розроблено визначальні напрями зміцнення податкової безпеки України в сучасних умовах.

Ключові слова: економічна система держави, економічна безпека країни, система оподаткування, податки, податкова безпека, прямі податки, непрямі податки, податкове навантаження, податковий коефіцієнт.

Табл.: 4. **Бібл.:** 10.

Тимошенко Олена Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, декан факультету економіки та інформаційних технологій, Київський національний університет культури і мистецтв (вул. Щорса, 36, Київ, 01601, Україна)

E-mail: etymoshenko@i.ua

УДК 338.24

UDC 338.24

Тимошенко Е. В. Влияние системы налогообложения предприятия на экономическую безопасность государства

Tymoshenko O. V. Influence of the Taxation System on the Economic Security of the State

В статье проанализированы взгляды ученых-экономистов относительно определения понятия «налоговая безопасность» и категории «система налогообложения», а именно: выделены общие и оценочные индикаторы налоговой безопасности. Раскрыта роль и значимость налогов как важной финансовой категории и неотъемлемого атрибута экономической системы государства. Рассмотрены фискальная, регулирующая и стимулирующая функции налогов в деятельности субъектов хозяйствования. Автором обобщены существующие методики по оценке эффективности влияния системы налогообложения на обеспечение экономической безопасности государства, в частности на структуру отраслей экономики, а также исследовано, как налоги влияют на отдельные составляющие экономической безопасности. Проведен комплексный анализ налоговых поступлений в Сводный бюджет Украины и расчет уровня налогового коэффициента и его динамики в Украине в целом, на основе чего выполнен анализ структуры налоговой системы Украины в разрезе отдельных налогов по объему поступлений в бюджет страны. Осуществлен сравнительный анализ уровня налоговой безопасности в Украине с аналогичными показателями стран – членов Европейского Союза, сформулированы общие тенденции налогообложения в странах ЕС. Разработаны определяющие направления укрепления налоговой безопасности Украины в современных условиях.

The article analyzes the views of economists on the definition of the categories «tax safety» and «taxation system», namely: general and evaluative indicators of the tax security are highlighted. The role and importance of taxes being the important financial category and an indispensable attribute of the economic system of the State. The fiscal, regulatory and stimulating functions of taxes in the activities of the economic entities were considered. The author summarizes the existing methodologies to assess the effectiveness of the tax system's influence to ensure the economic security of the State, in particular its effects on the structure of industry branches, furthermore the topics of how taxes work on economic security components were researched. The complex analysis of tax revenues to the consolidated budget of Ukraine and the calculation of the tax rate level and its dynamics in Ukraine as a whole were carried out, on the basis of which the analysis of structure of the Ukrainian tax system in the context of the individual taxes against the background of the volume of the country budget revenues, was made. Comparative analysis of the tax safety level in Ukraine with the similar indicators in the European Union Member States was carried out, the common taxation trends in the EU Member States were formulated. The determining directions of strengthening the tax security of Ukraine in the modern context were developed.

Ключевые слова: экономическая система государства, экономическая безопасность страны, система налогообложения, налоги, налоговая безопасность, прямые налоги, косвенные налоги, налоговая нагрузка, налоговый коэффициент.

Key words: economic system of the State, economic security of the country, taxation system, taxes, security tax, direct taxes, indirect taxes, tax burden, tax rate.

Табл.: 4. **Библ.:** 10.

Табл.: 4. **Библ.:** 10.

Тимошенко Елена Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, декан факультета экономики и информационных технологий, Киевский национальный университет культуры и искусств (ул. Щорса, 36, Киев, 01601, Украина)

Tymoshenko Olena V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Dean of the Faculty of Economics and Information Technology, Kyiv National University of Culture and Arts (vul. Shchorska, 36, Kyiv, 01601, Ukraine)

E-mail: etymoshenko@i.ua

E-mail: etymoshenko@i.ua

Податки існують у людському суспільстві досить давно, але для людини не має більшого тягаря, ніж їх сплата. Деякі вчені вважають, що податки для цивілізованого суспільства – це як термометр для людського організму, і якщо температура занадто висока, то загибель організму неминуха. Отже, якщо ставки основних податків і рівень податкового навантаження будуть занадто високими, то це, у свою чергу, буде породжувати неплатоспроможність платників, значні обсяги тіньової економіки та створювати потенційні загрози економічній безпеці держави. З приводу даного трактування, ще три століття назад міністр Франції Кольбер зауважив: «... що оподаткування – це мистецтво, яке подібне до скубання гусака: необхідно отримати максимальну кількість пір'я з мінімальним шипінням» [4].

Податки – надзвичайно важлива, багатогранна, впливова на всі економічні процеси та явища фінансова категорія. Можна стверджувати, що податки – це економічне підґрунтя розвитку країни, джерело її фінансових можливостей, оскільки держава повинна гарантовано мати певний обсяг фінансових ресурсів для виконання функцій, передбачених конституцією країни, а саме: забезпечення функціонування державного управління, системи освіти, науки, охорони здоров'я, утримання армії для здійснення зовнішньої оборони тощо.

Саме за допомогою податків можна стимулювати або стримувати розвиток певних галузей економічної діяльності, впливати на структури національної економіки, створювати сприятливі умови для економічного зростання країни. Отже, у цілому можна констатувати, що система оподаткування є фактором впливу на економічну безпеку країни, оскільки виважена податкова політика розглядається як інструмент вирішення найсерйозніших проблем, а саме: прогресивна система оподаткування може сприяти вирівнюванню доходів громадян з метою подолання бідності, забезпечуючи тим самим певну соціальну рівність, бути регулятором експортно-імпорتنих операцій, інструментом стримування інфляції.

Крім того, податки найбільш яскраво проявляють свою сутність у контексті виконання регулюючої функції, адже через надання преференцій малому та середньому бізнесу, створення податкових пільг для інноваційно-інвестиційної діяльності, запровадження виваженої амортизаційної політики можна посилити інтереси визначених суб'єктів господарювання до їх економічної діяльності, що в цілому сприятиме вивільненню додаткового обсягу фінансових ресурсів і сприятиме розширеному виробництву.

Саме актуальність питань, пов'язаних із оподаткуванням, дає підстави говорити про їх вирішальну роль у формуванні економічної безпеки держави. З одного боку, особливості впливу системи оподаткування на економічну безпеку країни в цілому та в розрізі її основних індикаторів є обчислювальними в певних фінансово-економічних показниках, а з іншого – досить важко обґрунтовуються та піддаються конкретному вимірюванню та описанню.

Дискусійним і недостатньо вирішеним серед науковців залишається питання визначення домінуючого значення системи оподаткування як фактора впливу на економічну безпеку та виокремлення податкової скла-

дової економічної безпеки як гаранта успішного економічного розвитку держави.

З цього приводу вчений-економіст І. О. Цимбалюк зазначає, що в економічній літературі переважають дослідження проблем економічної та фінансової безпеки, тим часом, поняття «податкова безпека» практично не визначено [8]. На думку І. О. Цимбалюка, податкова безпека – такий стан податкової сфери держави, для якого характерним є захищеність інтересів суб'єктів податкових відносин, стійкість і економічна незалежність податкової системи, що проявляються у стабільності податкового законодавства, здатність податкової системи до розвитку, до реалізації усіх функцій податків з метою максимального узгодження інтересів держави та платників податків [8].

Натомість, економіст І. І. Подік у праці «Аналіз впливу оподаткування на економічну безпеку держави» зазначає, що саме завдяки податкам держава може впливати на ефективність та розвиток виробництва, на економічну безпеку держави, не виокремлюючи тим самим податкову складову економічної безпеки держави [6].

Проблеми економічної безпеки та впливу системи оподаткування на економічне зростання були започатковані ще в роботах класиків-економістів, таких як: А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Кейнс, У. Петті. В Україні питання впливу податків на економічну безпеку країни широко розглядаються у наукових працях А. В. Гречко, М. М. Єрмошенка, Т. В. Кошчука, М. Б. Кондратенка, С. Л. Лондара, І. А. Майбурова, І. І. Подіка, А. М. Соколовської, А. І. Сухорукова, О. М. Тимченка, І. О. Цимбалюка, С. І. Юрія, В. В. Юрченка. Проте з урахуванням фактора часу дослідження впливу податків на економічну безпеку потребують подальших наукових розробок і комплексного ґрунтового аналізу, особливо з урахуванням досвіду зарубіжних країн.

Метою статті є оцінка впливу системи оподаткування на економічну безпеку країни з урахуванням досвіду країн – членів Європейського Союзу, розробка рекомендацій щодо вдосконалення системи оподаткування в контексті зміцнення економічної безпеки в перспективі.

Мета дослідження зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- ✦ проведення комплексного аналізу податкових надходжень до Зведеного бюджету України;
- ✦ узагальнення існуючих методик щодо оцінки ефективності впливу системи оподаткування на економічну безпеку країни;
- ✦ розрахунок рівня податкового коефіцієнта в Україні в цілому та в розрізі окремих податків;
- ✦ порівняльний аналіз рівня податкової безпеки в Україні з аналогічними показниками країн – членів Європейського Союзу;
- ✦ розробка напрямів зміцнення податкової безпеки в Україні.

Будь-якій державі для виконання своїх функцій необхідні фінансові ресурси. Основним джерелом таких ресурсів є кошти, які держава збирає з фізичних та юридичних осіб у вигляді податків. Система оподаткування повинна не лише сприяти формуванню доходів Зведе-

ного бюджету, але й вирішувати суперечності між забезпеченням фінансової консолідації та створенням на цій основі умов для економічного піднесення [7]. Аналізуючи податкові надходження до Зведеного бюджету України, можна сказати, що за підсумками 2013 р. вони складають 309,2 млрд грн, що на 100,6 млрд грн (майже в 1,5 разу) більше відповідного показника 2009 (табл. 1).

Якщо у 2009 – 2010 рр., коли основним стабільним бюджетним джерелом надходжень був акцизний податок, який завдяки підвищенню ставок мав стійку тенденцію до збільшення навіть в умовах фінансово-економічної кризи, то в 2011 – 2013 рр. стабільне наповнення бюджету забезпечили податок на прибуток підприємств (18,1% – 17,8%), податок із доходів фізичних осіб (23,3% – 2013 р.) і податок на додану вартість (42,8% – 41,5%). Отже, ПДВ, податок на прибуток підприємств і податок із доходів фізичних осіб є найбільш значимими за обсягом надходжень до Зведеного бюджету України. Тому в даному дослідженні доцільно зупинитися детальніше саме на сфері впливу даних податків на економічну безпеку держави.

Зростанню надходжень податку на прибуток підприємств посприяло поступове зменшення ставки даного податку з 25 до 19%, передбачене Податковим кодексом України [1].

У 2013 р. до Зведеного бюджету України надійшло 128,2 млрд грн податку на додану вартість, що на 43,6 млрд грн, або на 51,6% більше показника 2009 р. Стягнення ПДВ є важливим питанням для економіки держави, адже, враховуючи зміни в Податковому кодексі України, передбачалося зменшення ставки цього податку до 17% з 01.01.2014 р. [1], що могло би викликати дефіцит державного бюджету. Прикладом такого явища може бути практика 1990-х років, коли ПДВ було зменшено з 28% до 20% і, як наслідок, – нестача надходжень до бюджету, що викликало повернення попередньої

ставки – 28%. Такі дії спричинили масове ухилення від сплати податку і призвели до необхідності зниження знову до рівня 20% [3]. Але враховуючи сучасні тенденції розвитку економічних процесів Законом України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні», затверджено постійну основну ставку податку на додану вартість в розмірі 20% [2].

Податок із доходів фізичних осіб опосередковано впливає на економічну безпеку держави, адже стягується з доходів громадян, зменшуючи тим самим їх реальну купівельну спроможність. Важливим інструментом посилення податкового навантаження на громадян є трансформація прибутного оподаткування фізичних осіб у напряму підвищення його прогресивності [7]. Запровадження в нашій країні малопрогресивної системи оподаткування доходів фізичних осіб частково посприяло виконанню соціальної функції даного податку та зростанню його фіскального значення. Так, надходження від податку з доходів фізичних осіб у 2013 р. становили 72,1 млрд грн, що на 11,9 млрд грн, або на 20% перевищує надходження 2011 р., у структурі податкових надходжень Зведеного бюджету частка ПДФО також демонструє тенденцію до збільшення (у 2011 р. його частка становила 19,8%, тоді як у 2013 р. 23,3%).

За досліджуваний період спостерігається неоднорідна тенденція надходження від прямих і непрямих податків. Так, у 2013 р. надходження від прямих податків становили – 139,9 млрд грн (зростання становить 1,5), тоді як надходженнями від специфічних та універсальних акцизів – 169,3 млрд грн (зростання становить 1,4).

З позиції формування доходів бюджету прямі податки поступаються непрямим щодо своєчасності надходжень, але в контексті виконання принципу соціальної справедливості система прямого оподаткування

Таблиця 1

Аналіз податкових надходжень України та їх структура за 2009 – 2013 рр.

Показник, млн грн	Рік										Темп зростання 2013/2009, %
	2009		2010		2011		2012		2013		
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	
Податкові надходження	208,6	100,0	227,6	100,0	303,6	100,0	326,7	100,0	309,2	100,0	148,3
Прямі податки	89,8	43,0	104,4	45,8	129,1	42,5	136,5	41,8	139,9	45,2	155,9
Податок на прибуток підприємств	33,1	15,8	40,4	17,7	55,1	18,1	55,8	17,1	54,9	17,8	166,4
Податок з доходів фізичних осіб	44,5	21,3	51,0	22,4	60,2	19,8	68,1	20,8	72,1	23,3	162,2
Інші прямі податки	12,2	5,9	13,0	5,7	13,8	4,5	12,6	3,8	12,9	4,1	104,7
Непрямі податки	118,8	56,9	123,2	54,1	174,5	57,5	190,2	58,2	169,3	54,7	142,5
Податок на додану вартість	84,6	40,5	86,3	37,9	130,1	42,8	138,8	42,5	128,2	41,5	151,6
Акцизний податок	21,6	10,4	23,7	10,4	26,1	8,6	28,7	8,8	27,7	8,9	128,2
Інші непрямі податки	12,6	6,0	13,2	5,8	18,3	6,0	22,7	6,9	13,4	4,3	105,4

Джерело: складено автором за статистичними даними Міністерства фінансів України за період 2009 – 2013 рр. [10].

набуває домінуючого значення, у порівнянні із оподаткуванням специфічних та універсальних акцизів.

З погляду платоспроможності платників прями податки вважаються соціально справедливими, адже якщо суб'єкт економічної діяльності не отримує доходи та прибутки, він не має обов'язків щодо сплати податків. Основним недоліком непрямих податків вважається обернено пропорційна залежність від платоспроможності платників. Унаслідок цієї властивості непряме оподаткування лягає важким тягарем на громадян з низькими доходами, оскільки основна частина їх доходів витрачається на придбання товарів першої необхідності та купівлю продуктів харчування [4].

Зростання податкових надходжень за 2009 – 2013 рр. було зумовлено економічними чинниками та посиленням фіскального навантаження на економіку, а також збільшенням нарахування штрафів за порушення податкового законодавства [3].

Проведений нами аналіз структури податкової системи дає підстави стверджувати, що в Україні передусім виконується бюджетоформуюча функція податків, тоді як регулююча та мотиваційно-стимулююча, які безпосередньо впливають на економічну безпеку держави та на процес розширеного відтворення виробництва, взагалі не виконуються. Таким чином, податки найбільш яскраво проявляють свою сутність через фіскальну функцію, яку вони виконують.

Не менш важливими показниками з позиції оцінки впливу системи оподаткування на економічну безпеку країни є коефіцієнти податкового навантаження. Узагальнюючи погляди вчених-економістів, можна визначити систему загальних та оціночних показників, які характеризують ефективність впливу системи оподаткування на економічну безпеку держави (загальні та оціночні індикатори податкової безпеки):

1. *Загальне податкове навантаження*, яке розраховується як співвідношення всіх податків, зборів і платежів, з урахуванням внесків на обов'язкове державне соціальне страхування (єдиний соціальний внесок) до валового внутрішнього продукту країни за ринковими цінами [5].

2. *Рівень податкового коефіцієнта без урахування внесків на обов'язкове державне соціальне страхування* – розраховується за аналогічною методикою, але в чисельнику податкові надходження за мінусом єдиного соціального внеску [5].

3. *Податкове навантаження на юридичних осіб у контексті прямого оподаткування* – розраховується як співвідношення обсягу прямих податків до ВВП країни за ринковими цінами.

4. *Податкове навантаження на кінцевих споживачів у контексті непрямих оподаткування* – розраховується ідентично за методикою попередніх показників, але в чисельнику загальна сума надходжень від непрямих податків.

5. *Податковий коефіцієнт у розрізі основних бюджетоформуючих податків*, таких як податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість, акцизний податок, розрахо-

ується як відношення обсягу надходжень від вищезазначених податків до ВВП країни за ринковими цінами.

6. *Коефіцієнт співвідношення прямих і непрямих податків* – розраховується як співвідношення обсягу надходжень від прямих податків до суми надходжень від непрямих податків.

7. *Податкове навантаження на прибуток підприємств* – розраховується як співвідношення податку на прибуток підприємств і фінансового результату по сферах економічної діяльності.

8. *Податкове навантаження на фонд оплати праці* – розраховується як співвідношення надходжень до фондів соціального страхування від єдиного соціального внеску та фонду оплати праці найманих працівників.

9. *Податкове навантаження на фізичних осіб* – розраховується як співвідношення податку з доходів фізичних осіб і фонду оплати праці найманих працівників і показує середню ставку оподаткування доходів фізичних осіб.

10. *Податковіддача прибутку підприємств* – розраховується як співвідношення суми сплачених податків у цілому до чистого прибутку підприємств і показує, у скільки разів сума сплачених податків перевищує прибуток підприємства.

11. *Коефіцієнт ефективності оподаткування ПДВ* – розраховується як співвідношення податку на додану вартість до чистого доходу підприємств, організацій, установ і показує питому вагу ПДВ у чистій виручці від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг.

У табл. 2, табл. 3 згруповані вихідні та отримані на основі власних розрахунків дані щодо динаміки податкового навантаження в Україні.

Як бачимо, загальне податкове навантаження за досліджуваний період 2009 – 2013 рр. демонструє тенденцію до зменшення з 22,84% до 21,25%. У 2010 р. податкове навантаження становило 21,02%, а у 2011 р. (після прийняття Податкового кодексу України) – 23,32%. Основною причиною збільшення загального податкового навантаження стало підвищення фіскальної ролі податків на споживання. Такий висновок можна зробити на основі результатів розрахунку податкового навантаження ПДВ, яке у 2011 р. зросло на 2 відсоткових пункти – з 7,97% до 9,99%.

У цілому можна стверджувати, що у структурі податкового коефіцієнта переважає податкове навантаження єдиного соціального внеску, що є неминучим в умовах демографічної ситуації в Україні, і податкове навантаження непрямих податків, зокрема ПДВ, що в цілому не сприяє економічному піднесенню та є характерним для країн в умовах їх економічного спаду.

При цьому слід зазначити, що розраховані за офіційними даними показники податкової безпеки є значно заниженими і в цілому не відповідають реальній дійсності, особливо якщо в розрахунках не враховано суми надходжень від єдиного соціального внеску. Вищезазначене, у першу чергу, обумовлено тим, що офіційний рівень ВВП України – це лише половина реально одержаної у вітчизняній економіці доданої вартості; неврахування при обчисленні податкового коефіцієнта суми витрат, пов'язаних із адмініструванням податків, зборів, платежів в Україні [8].

Рівень податкового коефіцієнта в Україні, %

Показник	Рік				
	2009	2010	2011	2012	2013
Податкові надходження до зведеного бюджету, млрд грн	208,1	234,5	334,7	373,5	362,4
Платежі, не віднесені до податкових надходжень, млрд грн	58,4	73,8	60,0	72,0	80,4
Державні цільові фонди, млрд грн	2,2	2,8	3,2	3,6	3,9
Державні позабюджетні соціальні фонди, млрд грн	164,1	183,7	151,8	178,8	250,5
Усього податки, млрд грн	432,8	494,8	549,7	627,9	697,2
ВВП за ринковими цінами, млрд грн	913,3	1082,57	1302,1	1411,24	1454,93
Податковий коефіцієнт*, %	47,38	45,71	42,22	44,49	47,91

* З урахуванням внесків до державного соціального фонду.

Джерело: складено автором за статистичними даними Міністерства фінансів України за період 2009 – 2013 рр. [10].

Таблиця 3

Рівень податкового коефіцієнта в Україні в розрізі окремих податків, %

Показник	Податковий коефіцієнт				
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Усього податковий коефіцієнт*	47,38	45,71	42,22	44,49	47,91
Усього податковий коефіцієнт	22,84	21,02	23,32	23,15	21,25
Усього прями податки	9,8	9,6	9,9	9,7	9,6
Інші прями податки до ВВП, %	1,3	1,2	1,1	0,9	0,9
Податок на прибуток підприємств	4,87	4,71	4,62	4,83	4,96
Податок на доходи фізичних осіб	3,62	3,73	4,23	3,95	3,78
Усього непрями податки	13,0	11,4	13,4	13,5	11,6
Податок на додану вартість	9,26	7,97	9,99	9,84	8,82
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	2,38	2,2	2,00	2,03	1,9
Інші непрями податки до ВВП, %	1,38	1,22	1,40	1,61	0,91

* З урахуванням внесків до державного соціального фонду.

Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних табл. 1.

Для того, щоб зробити більш ґрунтовні висновки та розробити конструктивні пропозиції щодо встановлення оптимального рівня оподаткування в Україні, порівняємо отримані результати з аналогічними показниками країн – членів Європейського Союзу.

Незважаючи на те, що податкові системи різних країн світу відрізняються одна від одної за структурою, набором податків, зборів та обов'язкових платежів, методами їх справляння, податковими ставками, що є закономірним і пов'язано, перш за все з тим, що вони створювалися і розвивалися в різні історичні періоди в різних економічних умовах і під впливом різних політичних і соціальних факторів, є спільний загальний показник, який характеризує вплив системи оподаткування на економічну безпеку країни, – рівень податкового навантаження.

Зі створенням Європейського Союзу, а саме – Маастрихтським договором (підписаний у 1992 р. і введений у дію в 1993 р.), передбачено розробку загальної стратегії країн у сфері оподаткування на відповідному етапі інтеграційної взаємодії, координацію податкової

політики, систематизацію та уніфікацію окремих податків, а особливо непрямих податків: ПДВ сплачується у країні походження, єдність основної ставки ПДВ (не менше 15%) і пільгової (не менше 5%), обмежене коло товарів, яке може бути звільнено від сплати ПДВ (переважно соціального призначення); уніфікація акцизів. На сьогодні, урахуваючи специфіку бюджетно-податкової політики та систем оподаткування кожної країни, в Європейському Союзі відмовилися від створення єдиної податкової системи, відстоюючи тим самим податковий суверенітет держав – членів Європейського Союзу [9].

На сьогодні в ЄС входить 28 європейських країн (т. зв. ЄС-28). У табл. 4 наведено результати розрахунку рівня податкового навантаження в цілому та в розрізі прямого та непрямого оподаткування. Відібрані п'ять «старих» країн – членів ЄС (із групи т. зв. ЄС-15): Великобританія, Німеччина, Франція, Швеція, Данія та дві країни, які є «новими» країнами – членами ЄС (із групи т. зв. ЄС-13) – Словаччина та Литва, які увійшли до ЄС у 2004 р. [9].

Таблиця 4

Структурована система податків, у % до ВВП у країнах – членах ЄС

Країна	Непрямі податки	Прямі податки	Рівень податкового навантаження
Великобританія	13,3	15,5	36,7
Німеччина	11,7	10,2	40,4
Франція	15,3	11,1	43,9
Данія	17,2	29,9	49,0
Швеція	17,1	18,7	50,7
Литва	11,1	8,5	28,3
Словаччина	11,6	6,0	28,9

Джерело: [9].

Загальні тенденції оподаткування у країнах ЄС:

1. За даними, згрупованими в табл. 4, можна зробити ґрунтовний висновок, що загальний рівень оподаткування у країнах – членах Європейського Союзу суттєво коливається, а саме: від 28% у «старих» (ЄС-15) до 51% у «нових» членах (ЄС-13).

2. «Нові» члени Європейського союзу мають суттєвий внесок податків на споживання в загальних надходженнях (у середньому на 10% більше, ніж в ЄС-15) [9]. Теорія та практика оподаткування свідчить, що при економічному зростанні прямі податки набувають домінуючого фіскального впливу, а при економічному спаді, навпаки, зростає роль непрямих податків. Вищезазначені тенденції досить яскраво проявляються у «старих» країнах – членах ЄС, в яких спостерігається економічне зростання та високий рівень життя населення.

3. Спільним для країн ЄС є те, що частка акцизу на енергоносії в надходженнях акцизного податку значна і коливається від 54% – у Великобританії до 80% – в Італії [9].

ВИСНОВКИ

На основі проведених досліджень можна констатувати, що система показників, яка характеризує вплив системи оподаткування на економічну безпеку країни, характеризується множинністю та різноманітністю підходів до її визначення. Нами проаналізовано існуючі методики та встановлено, що загальним показником, що характеризує податкову безпеку, є рівень оподаткування, який розраховується як відношення загальної суми податків, зборів і платежів до валового внутрішнього продукту країни. Установлено, що рівень оподаткування в Україні є умовно прийнятним щодо інших високорозвинених країн – членів Європейського Союзу, але він не відповідає дійсності та створює реальні загрози економічній безпеці держави, негативно впливає на ділову активність суб'єктів господарювання та виступає дестабілізуючим чинником щодо економічного зростання країни.

Гармонізація податкової системи України відповідно до вимог Європейського Союзу є обов'язковим процесом, проте найбільш складним і трудомістким завданням, оскільки у вітчизняній системі оподаткування

спостерігається елементи як податкової системи соціалістичного періоду, так і певні елементи, які притаманні ринковим засадам розвитку. У сучасних умовах визначальними напрямками роботи є:

- ✦ детінізація економіки України, запровадження непрямих методів оцінки податкових надходжень від реального доходу платника податків [7];
- ✦ запровадження системи оподаткування за принципом витрат для «багатих» верств населення;
- ✦ поступове збільшення рівня оподаткування до середнього показника країн ЄС (37,4%);
- ✦ усунення диспропорцій непрямих та прямих оподаткування, що становлять 11,6% і 9,6% до ВВП (за даними 2013 р.), тобто на рівні відповідних показників більшості країн – «нових» членів ЄС [9];
- ✦ посилення соціальної справедливості оподаткування в контексті запровадження більшої кількості ставок щодо оподаткування доходів фізичних осіб;
- ✦ перегляд системи оподаткування доданої вартості в контексті встановлення пільгових ставок для товарів першої необхідності та продуктів харчування;
- ✦ забезпечення зрозумілості механізму обчислення та стягнення податків;
- ✦ посилення системи добровільної сплати податків у контексті моральної усвідомленості здійснення податкових відрахувань, створення податкової ідеології та підвищення податкової культури;
- ✦ удосконалення податкового адміністрування, посилення контролю за вірним розрахунком і своєчасністю сплати податків.

Отже, реалізація досвіду оподаткування країн – членів Європейського Союзу має на меті сприяння найшвидшому переходу до нової сталої та дієвої системи оподаткування, яка ґрунтуватиметься на всебічному поєднанні найкращих передових методів у контексті посилення ролі прямого оподаткування, що приведе до посилення соціальної та регулюючої складових системи оподаткування, сприятиме економічному зростанню та піднесенню рівня життя населення та зменшить у цілому реальні та потенційні загрози економічній безпеці України.

Проведені дослідження не претендують на вичерпне розв'язання поставленої проблематики, але можуть стати перспективним напрямом подальших розробок щодо встановлення впливу системи оподаткування на економічну безпеку держави та сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності економіки України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (редакція від 01.03.2014) // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні: Закон України від 27.03.2014 № 1166-VII // Офіційний сайт Верховної Ради

України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

3. Гречко А. В. Дослідження впливу податкової політики на економічний розвиток України / А. В. Гречко // Ефективна економіка. – 2012. – № 10.

4. Лондар С. Л. Фінанси : навчальний посібник для студ. вищих навч. закладів / С. Л. Лондар, О. В. Тимошенко. – Вінниця : Нова Книга, 2009. – 384 с.

5. Майбуrow И. А. Теория налогообложения : Курс для магистров, обучающихся по специальностям «Финансы и кредит», «Бухгалтерский учёт», «Анализ и аудит» / И. А. Майбуrow, А. М. Соколовская. – М. : Юнити-Дана, 2011. – 591 с.

6. Подік І. І. Аналіз впливу оподаткування на економічну безпеку держави / І. І. Подік // Економіка та держава. – 2013. – № 2. – С. 70 – 74.

7. Соколовська А. М. Податкова політика в Україні в контексті тенденцій реформування оподаткування у країнах ЄС / А. М. Соколовська, Т. В. Кошук // Фінанси України. – 2012. – № 1. – С. 94 – 115.

8. Цимбалюк І. О. Податкова безпека в системі фінансової безпеки держави : [кол. монографія] / За заг. ред. О. В. Кендюхова // Стратегічне управління національним економічним розвитком : монографія : в 2 т. – Донецьк : ДВНЗ «ДонНТ», 2013. – Т. 2. – 392 с.

9. Юрченко В. В. Сучасні тенденції розвитку та гармонізації податкових систем країн Європейського союзу. Вектори для України / В. В. Юрченко // Ефективна економіка. – 2013. – № 12. – С. 56 – 59.

10. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. <http://minfin.gov.ua>

REFERENCES

Hrechko, A. V. "Doslidzhennia vplyvu podatkovoi polityky na ekonomichniy rozvytok Ukrainy" [The influence of tax policy on economic development of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1443>

[Legal Act of Ukraine] (2014). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

[Legal Act of Ukraine] (2010). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Londar, S. L., and Tymoshenko, O. V. *Finansy* [Finance]. Vinnytsia: Nova Knyha, 2009.

Maiburov, I. A., and Sokolovska, A. M. *Teoriia opodatkovannia* [The theory of taxation]. Moscow: Yuniti-Dana, 2011.

Ofitsiyniy sait Ministerstva finansiv Ukrainy. <http://minfin.gov.ua>

Podik, I. I. "Analiz vplyvu opodatkovannia na ekonomichnu bezpeku derzhavy" [Analysis of the impact of taxation on economic security]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 2 (2013): 70-74.

Sokolovska, A. M., and Koshchuk, T. V. "Podatkova polityka v Ukraini v konteksti tendentsii reformuvannia opodatkovannia u krainakh IES" [Tax Policy in Ukraine in the context of tax reform trends in the EU]. *Finansy Ukrainy*, no. 1 (2012): 94-115.

Tsybaliuk, I. O. "Podatkova bezpeka v systemi finansovoi bezpeky derzhavy" [Tax secure system of financial security]. In *Stratehichne upravlinnia natsionalnym ekonomichnym rozvytkom*. Donetsk: DonNT, 2013.

Yurchenko, V. V. "Suchasni tendentsii rozvytku ta harmonizatsii podatkovykh system krain I Europeiskoho soiuzu. Vektory dlia Ukrainy" [Modern trends in the development and harmonization of tax systems in the European Union. Vectors for Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, no. 12 (2013): 56-59.